

# HEGYI JÓZSEF ESETE

Singer József udvari fényképész, Ujvidék. Kiadása és tulajdonosa.



A Magyar Királyi Honvéd Laktanya épülete, régi képeslapon.

# „ÉDESAPÁM MEGMENTETTE, DE A NÉMET MEGSZÁLLÁS UTÁN ELVITTÉK ŐKET”

Galkó Antal és Hegyi Margit nyilatkozata

*Hegyi Margit budapesti lakos 2005. május 10-én felkeresett újvidéki házunkban és az alábbi magnónyilatkozatot adta. Vele jött régi ismerőse, aki jelen volt a nyilatkozó édesapjának kivégzésénél. Előbb ő mondta el tapasztalatait.*

Galkó Antal vagyok, 77 éves, Újvidéken születtem, a Mornarska (valamikor Szent Imre) utca 17. alatt, most is ott lakom. Éppen csak odaérkeztem a kivégzésre. Dobogót csináltak meg egy bitófát, és egy széket tettek a lába alá, akkor azt kirúgták. Föl volt öltözve, sárga csizma a lábán, magas szárú bőrcsizma. Kopasz, le volt borotválva a feje. Mikor már kirúgták a lába alól, akkor valami asszony odament, és szatyorral a fejét verte.

*Fölmehetett az az asszony a dobogóra?*

Sok nép volt ott, én nem voltam közel. Ez ott, a Halpiac közepén volt, annál a katonai épületnél, amit Armijának neveztek, és ahol azon ma egy emléktábla áll (de emléktábla más események emlékét rögzíti – M.M.).

*Hogyan került maga oda?*

Rádió hallottam. Merthogy ők a szomszédságban laktak, akkor én is elmentem oda. Hogy legalább utoljára meglássam az embert.

*Maga személyesen ismerte?*

Hogyne.

*Történt ott valami ceremónia, fölolvasták az ítéletet?*

Nem emlékszem arra. Amikor már lógott, akkor nem is láttam, meg nem is érdekelt tovább. Azt hiszem, nyáron, jó időben történt.

*Elmesélte később otthon? Nem intették a szülei, hogy ne menjen oda?*

Nem meséltem, s nem is kérdeztem senkit, hogy menjek-e. Asztalosinas voltam a Téglás Mihálynál, azután meg a Doroticsnál dolgoztam a Miša Dimitrijević utcában. Leért a lába, lógott a kötélén, ez az asszony meg odasuhintott.

*Mikor mesélte ezt el Margit asszonnak?*

Egy nyolc évvel ezelőtt. Legtöbbet a rádióból tudtam, ott hallottam azt is, hogy ez lesz. Nekünk már harmincnyolcban volt rádiónk. Nekem ez olyan nehezemre esett, hogy nem is akartam rá emlékezni. A tömeg meg mintha üvöltözött volna. Egyedül mentem oda. Vasárnap lehetett, mert egyébként én dolgoztam reggeltől estig.

•••

Lánykori nevem Hegyi Margit, 1930. április 28-án születtem Újvidéken, a Telepen, a Mornarska utca 16. alatt. A nagyapám házában, az ma is áll, ugyanolyan formában, mint amikor én megszülettem. A szüleimnek a második gyereke voltam, utánam született még

két öcsém. Édesapám a Slavija drogériában dolgozott, gyógyszereket szállított ki. Volt egy teherautó, annak egy sofőrje, és az édesapám, aki fölvette a rendeléseket az akkori Jugoszlávia területén. Fölvette a gyógyszerárakban a rendelést, meg leszállította a korábbi rendeléseket. Édesapám tisztviselő volt, 1903. november 11-én született Újvidéken. Édesanyám Schvab Julianna, 1901. december 27-én született Bácspalánkán. Ő varrónő volt. Édesapámat a harmincas években szinte minden évben behívták katonának. Ilyenkor anyánk volt a családfenntartó, hiszen akkor édesapánknak nem volt jövedelme.

*Hogyan lett rendőr az édesapja?*

Úgy, hogy ő negyvenegyben német hadifogságba esett Szkopjében. Negyvenben vonultatták be, és ott volt katoná. Elvitték Németországba, egy kisebb hadifogolytáborba. Nem emlékszem a nevére. Onnan kiszabadult, arra hivatkozva, hogy ő magyarnak vallotta magát. Németül beszélt, de elég gyöngén. Szerbül tökéletesen, de otthon csak magyarul. A két idősebb gyerek, a bátyám meg én, szerb iskolába jártunk, nem tudom, miért, de így történt. A fogolytáborban tehát hivatkozott arra, hogy ő sváb származású magyar ember, és valamikor negyvenegyben, a magyarok bevonulása után talán négy hónappal később haza tudott jönni.

*A Hegyi név mintha csinált lenne.*

Ez Berger volt. Még a nagypapa magyarosította a nevét, mivel Újvidéken a rendőrségen dolgozott. A mai napig Péterváradon a múzeumban, a bejáratától mindjárt jobbra függ egy elég nagy méretű fénykép, amikor Újvidéken megindult a villamos (1911-ben). Nagypapa ott áll rendőregyenruhában. Ott van az akkori újvidéki polgármester is. A nagypapa első három gyereke, akik közül az első mindjárt a háború kitörésekor, az első napokban elesett a fronton, azok még Bergernek születtek, édesapám született egyedül Hegyinek. Nagymama mesélte, hogy nagypapának mindig mondták, hogy miért nem magyarosítja a nevét, hiszen hát mégis rendőr. Így lett Hegyi. Ennek köszönhette édesapám, hogy hazaengedték a német hadifogságból. Az egymászás ember ötvenkilósként érkezett haza egy óriási magyar zászlóval. Közölte velünk, hogy többé ebben a házban senki sem szólalhat meg svábul, mondta, nem németül. Még ómama sem, édesanyám anyja, akinek hát Schmidt Emma volt a neve, 1865-ben született. Édesapám alighanem polgárit végzett, s azért vállalta ezt a gyógyszeres munkát, mert hát itt sokkal többet keresett.

*Az ön emlékezete szerint hogyan zajlott le a magyarok bevonulása?*

Annyira pontosan emlékszem rá, hogy a Futaki úton laktunk, a kaszárnya mellett, a Popovics-patika épületében, az első emeleten. Ez húsvéthétfőn volt. Mindannyian kitódultunk az utcára. Hogy honnan szereztünk, de szereztünk virágokat, és nagy-nagy éljenzés közepette vártuk a magyar katonákat, akik végül jöttek is a Futaki úton a nagytemplom felé. Mi is ott álltunk a tömegben. Azt is tudtuk, én magam is hallottam, hogy egy-egy sváb ember, bizony, odavágta a virágot és megtaposta. Ők a németeket várták. Sokkal később egyszer csak az összes padlásról elkezdtek lőni. Mert ott óriási tömegben emberek álltak, és éljeneztek a magyar katonákat.

*Ez a főtéren zajlott le?*

Nem, ott, a kaszárnya közelében. Átellenben a Maros-vendéglő. A katonák meg Futak felől érkeztek. Autón, gyalog... volt ott minden. Kocsik is, meg lovon is jöttek. A kocsikon valamit szállítottak. Nagy kavargás volt, de mentek tovább. Nagyon késő estig ott álltunk, amikor elkezdtek lövöldözni a padlásokról. Akkor azt mondták, hogy a csetnikek közben

föllopóztak, és ők lövöldöztek a padlásokról. Most jut eszembe, hogy akkor még nem a patika fölött laktunk, hanem a zsákutcában, egy kicsit odább. Mindenki megijedt, apánk nem volt otthon. A nagybátyám, Schwab József, nagy köszörűsboltja volt a mostani új (szerb) színház helyén (Zsidó utca), két katonával eljött értünk. Libasorban futottunk az úton át, elől egy katona, utána a nagybátyám és akkor mi. Az akkor még poros úton, emlékszem, úgy lóttek bennünket, hogy a golyók mellettünk, mint az esőcsepp, lecsapódtak, és felverték a port. Porzott mellettünk, de egyikünket sem találtak el. Ez már nem az első napon történt. Harmadnap. S elvitt minket magához a nagybátyám. A katonák rohamléptekben bementek a temetőbe a Grobljanska (Alkotmány) utcából – ott már nem lóttek. Édesapám sokat utazott később Pestre. Negyvenhárom nyarán, azt hiszem, fölhelyezték Budapestre. Mentünk vonaton, és mindig egy-két üres vagonot tolt maga előtt a mozdony. És édesapám mindig mondta, hogy elfogták ezt is meg azt is, már nem emlékszem a nevekre, akik robbantottak. Arról írtak akkor az újságok is. Meg a vágóhid felé volt egy töltés.

#### *A csatornatöltés.*

Ott, akik kimentek... Magyar katonák udvaroltak itteni lányoknak, ott sorozatban leszúrták őket. Ezt az embert, aki főleg csinálta, egyet elfogtak, és azt ki is végezték. Megírta a Reggeli Újság.

#### *Tehát hogyan állt itt szolgálatba az édesapja?*

El akart helyezkedni, de sehogyan sem ment. Akkor a szerb barátaink meg a zsidó barátaink – mert sokakat ismertünk –, szerették édesapánkat, ismerték, mindenki kérte, hogy te Jóska, annyi embert ismersz. Jól beszélsz magyarul is meg szerbül is. Annyi emberen tudnál segíteni, te lépj be a rendőrséghez. Mert volt egy néni, az árulta az aludtjeget az utcán, kiabálta, hogy kiszelo mléko! Tolta gyerekkocsiban az utcán. Nem is tudom, hogyan került hozzánk. Az is sopánkodott, hogy jaj, goszpon Hegyi! Mert letartóztatták a lányát. Apám akkor még nem volt a rendőrségnél. És valahogy mindig hozzánk fordultak. Talán a nagypapa miatt. Merthogy a nagypapa volt régebben rendőr. Egyébként édesapámnak esze ágában sem volt belépni a rendőrséghez. És ott akkor igenis nagyon sok embernek segített. Olyanokat megcsinált, hogy a letartóztatott nagyon fiatalnak – éppen hogy nagyon fiatal volt, éppen hogy elérte a nagykorúságot – zokogva jött az anyja. Fogta az asszonynak a fiát, és megbilincselve – mert le volt tartóztatva – kivitte az anyjához születésnapra. Ott maradt, kiült, nem ment be, hogy ünnepelhessenek. És ilyeneket megcsinált később Pesten is. Internálótáborból hozott ki embereket. Meg így volt ez Újvidéken is. Ivics doktor volt a házi orvosunk. Mintha a Tanurdžić lányát vette volna el feleségül. Amikor édesanyám először lejött Újvidékre (a háború után, a hatvanas évek végén), Ivics már valahol Dél-Szerbiában volt orvos, mert elzavarták innen. Ő kérte legjobban édesapámat, mert ő volt a legjobb barátja.

#### *Mikor állt be?*

Úgy negyvenegy legvégén... A razzia alatt teli volt a lakásunk, mert az apám akiket csak tudott, összeszedte az ismerősöket, szerbeket meg zsidókat, és ott voltak a lakásunkon. Akkor már a laktanyával szemben, a temető oldalán. Ott a lakásban nagyon sok ember volt. Már a strandról is a rendőrség egyik teherautójával sikerült egy teherautónyi embert kiszedni, válogatás nélkül, mert arra nem volt mód. Édesapám akkor szinte idegösszeroppanást kapott. Nem tudta elviselni, őrzítő volt részére a helyzet. Ismerősöket vittek el. Nekem három osztálytársamat. Lichtenberg Lilit, Polacsek Olga!... Lili édesanyja keresztény volt. És a

Mornarska utcából Stojant, Aleksić Stojant, tizennégy éves volt. A nagypapjával, azt végezték ki, és ahogy ez... Mi annyira együtt voltunk, hogy ez olyan volt, mintha családtaggal történt volna.

*Amikor a vérengzés tartott, az édesapja szolgálatban volt?*

Ő akkor mást sem csinált, mint szaladgált eszelősen a városban, és akit csak tudott... Mert nemcsak hozzánk mentett embereket! Mert nem jött haza. És nem tudtunk lefeküdni. Ültünk és vártunk. Ott voltak ezek is, tele volt a lakásunk velük. De úgy képzelje, hogy még az előszobánk is, a fürdőszobánk is... Amennyi ember csak elfért. Ezért menekültünk meg mi később. Mindig akadt valaki, akinek megmentette az életét, és akkor azok segítettek nekünk, amikor mi kerültünk itt börtönbe. Mindig akadt valaki.

*Ezek az emberek akkor ott aludtak, étkeztek...?*

Ez csak pár nap volt. Mi nagyon szegények voltunk akkor is, és nagyon szerényen, zsíroskenyéren... Édesanyám még nekünk sem főzött akkor. Még azt is tudom, hogy apuka mondta: nem szabad egyszerre egy helyen olyan sokat venni. Én a kenyérré emlékszem. Nem kell egy helyen mind megvenni. Név szerint emlékszem a slavijás Popovicsra és a feleségére. Mert azt régebről ismerte. Mert ott dolgozott. Egy vagy két gyerekük is ott volt velük. Meg az Ivics doktor is, meg a háztulajdonos... Egy zsidó családé volt. Azok is ott voltak. Egy velem egyidős fiuk meg egy lányuk is volt. Meg a mamájuknak az édesanyja. Meg azoknak a rokonaik. Akkor megmenekültek, de később, a németek bevonulása után elvitték őket. Meg egy kikeresztelkedett (zsidó) család is, akiknek magyar nevük volt. Azt hiszem, Szabó Zoltán... Az asszonynak a testvéreit belelőtték a Dunába, de ők nálunk voltak, és ők megmenekültek. Pesten még sokat találkoztam ennek a Szabónénak a két fiával. Mert az úgy volt, hogy akiket befogadtunk, azok mondták, hogy jaj, Hegyi úr! Még ezt meg azt, az ő ismerőseiket... Nehogy azt tessék gondolni, hogy ott valami zsvaj vagy mi volt! Ott olyan síri csend volt! Egyszerűen sokkos állapotban voltunk. Még a gyerekek is. Az egy szörnyű helyzet volt, és féltünk ettől a rengeteg embertől, akik ott némán sírtak. És valami olyan... Tényleg az életemet határozták meg ezek a dolgok, az a légkör, ami ott abban a lakásban uralkodott. Ez egy kétszoba-hallos lakás volt.

*Halálfélelem?*

Igen. Mert ők ott tudták... Az utcán is. Hát a szerb temető is tele volt hullahegygel. Ez a Schvab Ignác, ő látta... Ő látta, én pártatlanul mondom, hogy igenis a lábánál fogva a csecsemőt a magyar... A tökrészeg magyar katona odavágta a falhoz. Ilyen is volt. Egész hullahegy volt a szerb temetőben. A Náci bácsi látta. Édesanyám bátyja. De nemcsak Náci bácsi látta. Dózsai néni, nagyon jó barát, családi barát volt, talán Dózsai Sándorné. Ő később hozott is egy újságot, édesapám képével, valami fekete kendő volt ráterítve, mint a fodrászoknál szokták, és nagyon össze lehetett verve. Én nem tudtam elolvasni. Ezt a negyvenötös bírósági tárgyalás előtt csinálhatták róla. Dózsai néni ezt jóval később hozta, mert mi valamikor negyvenhatban keveredtünk vissza Pestre. Hogy került édesapám ide vissza Budapestről? Ott tartunk, ugye, hogy detektív volt Újvidéken. Itt már beszélték a szüleim, hogy Jóska, vagy ki kell lépni... Sőt, a Schvab József nagybátyám mondta, hogy Józsi, vagy abbahagyod, vagy menj el. Mert már itt nem lehetett ennyi mindenkin segíteni.

---

<sup>1</sup> Mindkét nevezett megtalálható Pavle Vojvodini című könyvében a 348., illetve a 358. oldalon

Végül minden kitudódik. És akkor volt egy katonai attasé is nálunk, a nevét nem tudom, azt mindenki olyan tiszteletben tartotta, akit Pesten bújtattunk. Apám elérte azt, hogy Pestre helyezték. No, ott Mackenzen utca volt, most, ha jól tudom, Jósika utca, a János kórház fölött. Ott kaptunk lakást. Ott megint a pincénk, padlásunk tele volt. Nemcsak újvidékiek, más városokból is voltak, például Vaj Sándor, az Nišből volt. Akkor ez az Olga Kozja és a Milan Medina ezek Belgrádból voltak, de volt köztük újvidéki is.

*Ezek fölszöktek Újvidékre, és illegálisan éltek ott?*

Nekem... Szerintem ezt ők így beszélték meg. Nem lehet az, hogy csak ott rátaláltak. Tudom azt, hogy ez olyan veszélyes volt, hogy amikor a nyilasok kerültek hatalomra, mi úgy elpuccoltunk, mindenünket hátrahagyva. Elmentünk, és apám szerzett egy üres lakást a Parlament mellett. Ezeket az embereket elhelyezte. Ő maga hordta szét. A március tizenkilenc<sup>2</sup> még Újvidéken érte őt. Vagy csak véletlenül volt Újvidéken? Meg kell hogy gondoljam. Mert a hab jött a száján, mert megőrült, és lekötözték, hogy a németek föltörték a rendőrségen az irodáját, kivették a pisztolyát. Neki itt még volt irodája. De neki már megvolt a hivatalos kinevezése Pestre. Ő már negyvenháromtól valami szolgálatban volt Pesten. De igazából negyvennégyben költöztünk föl. Tehát a március tizenkilenc itt ért bennünket, mert akkor történt, hogy megőrült, és mondta, hogy ő kimegy, nem érdekli, lőjék le. Hogy ilyen nincs, hogy jönnek ahhoz. És ezek a nagybátyáim nincsenek... És akkor felköltöztünk Budapestre, és akkor ott megint, ott volt a kistarcsai internálótábor. Ott olyat megcsinált, hogy sírt a zsidó néni, és mondta, hogy a kislányának kivették a vakbelét, van-e a gettóban, aki törődik vele. Apám megkereste a gyereket, és kivitte hozzá az internálótáborba, meg mindenféle csomagot, ennilót és ruhát. Otthagyta néhány napra a gyereket, azután visszavitte, ahol volt. Rengeteg mindent tett. No de ezt, amit olvasok ebben a könyvben, ezt semmiféle jó cselekedet nem tudta ellensúlyozni.<sup>3</sup> Emlékszem arra is, amikor jöttek a nyilasok...

*Arra gondol, hogy amit a kommunisták ellen tett, azt nem lehetett jótetteikkel ellensúlyozni?*

Igen, mert a kommunisták jöttek be, és én ezt most is itt el merem mondani: Igen! Teljes erejével harcolt a kommunizmus ellen. És én azt mondom most is, hogy igaza volt, és én vállalom, én most is mártírnak tartom édesapámat. Igen, elfogott ilyen embereket, mint amit Sajti Enikő megírt. Na de ők hányat öltek meg addig? Hány embernek okozták a vesztét?

<sup>2</sup> 1944. március 19. Magyarország német megszállásának a napja.

<sup>3</sup> A nyilatkozó itt arra utal, ami édesapjáról A. Sajti Enikő: Délvidék 1941-1944 című könyvében található (Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1987). Néhány helyen tesz róla említést. A legtömörebben a 76. sz. lábjegyzetben, a 284. oldalon fogalmazódik meg a hivatalos álláspont a néhai nyomozóról: „Hegyi József neve Délvidék-szerzte hírhedtté vált a kommunisták elleni kíméletlen vallatások miatt. A jugoszláv népbíróság a háború után halálra ítélte, és nyilvánosan kivégezték.” Ehhez fűzzük hozzá még azt is, hogy 1942 novemberében végén Hegyi vezette azt a különítményt, amely körülfogta azt az épületet, amelyben a kommunisták illegális újvidéki újságját, a Slobodna Vojvodinat készítették az illegális pártmunkások, köztük Svetozar Marković, a JKP tartományi szervezőtitkára. A különítmény tűzharcba keveredett, sokakat elfogtak, mások életüket veszítették. A Sajti könyvében a továbbiakban ezt találjuk: „Marković kihallgatása több hónapig tartott, s végül a vezérkar főnökének bírósága 1943. január 16-án halálra ítélte. Deák Leó főispán kegyelmet kért Szombathelyitől Marković számára, amit a JKP a magyar külpolitika változásának jeleként értékelt. Szombathelyi azonban nem kegyelmezett. Markovićot 1943. február 9-én az újvidéki kerékpáros alakulat laktanyájában felakasztották.” (Az említett kaszárnya a Futaki úti kaszárnya néven ismert az újvidékiek előtt.) Mindebből egyértelműen kiderül, hogy mind Hegyi detektívnek, mind Szombathelyinek jórészt éppen Marković elfogása és kivégzése miatt kellett meghalnia, s igazolható Hegyi lányának azon állítása, hogy apja legfőbb bűnéül a kommunisták elleni magatartását rótták fel, ezért kellett Budapesten felkutatni, Újvidékre szállítani, elítélni és felakasztani és mindezek miatt gyaláznia.

*Hogyan került Budapestről Újvidékre, amikor itt ítékeztek felette?*

Úgy került, hogy még a németek tartották a Citadellát, de Pesten már bent voltak az oroszok. Szentestén. Lementünk a pincébe, ott laktunk a Parlament mellett, a Kossuth téren. Lementünk a pincébe, mert már úgy lóttek, hogy nem lehetett kibírni. Édesapám, amikor már az oroszok is jöttek, akikkel jól megértettük egymást, szerbül beszélünk velük, apám időről időre ki mert menni, és végiglátogatta azokat, akiket odáig mi rejtegettünk a Mackensen úti lakásunkban, és ő helyezett el különböző panziókban, magánlakásokban, ezeket, hogy megvannak-e. Mert ő gondoskodott róluk. És ő mondta nekünk, hogy ha őt bármi érné, akkor mi, akárha gyalog, menjünk Újvidékre. Ő ott annyi emberrel tett jót, hogy ott benneteket szentté avatnak. Ezekkel a szavakkal mondta.

*Nem mondta, hogy kit kell felkeresni?*

Anyám tudta. Anyám nagyon sok embert ismert azok közül, akiken segített. Nemcsak azokat, akiket mi elbújtattunk a razzia alatt, hanem egyébként is. Könyörögtek. Mondjuk, akiket letartóztattak. Ezek általában politikai foglyok voltak. Apám becsületesen utánanézett. Volt egy kis hibája, mondjuk úgy beszélt, akkor is ugyanaz volt, mint utána a Kádár-időben. És apám elintézte, hogy kimagyarázta: ez egy nagyon rendes ember, ilyen és ilyen család, s elérte, hogy elengedték. És ezért kellett minékünk elmenni Újvidékről, mert mondták, hogy ez már olyan föltűnő. Nekünk például nem volt Újvidéken még egy rongyszőnyegünk sem. Mi szegények voltunk. És akkor sem fogadott el apám semmit – milliomos lehetett volna –, ha rá akarták tukmálni. Egyszer pofonvágott egy embert, mert pénzt akart neki adni.

*Végül is tehát azért mentek föl Budapestre, mert ez köztudomásúvá vált?*

Tudomásunkra jutott, hogy a kollégái között ez már téma. Talán nem is volt itt más nyomozó, mint az apám. Ezek anyaországiak voltak. Téma volt, hogy apám mennyit ügyködik, hogy mentse a fogvatartottakat. Ezért. És mondták, hogy tűnjünk el innen, mert rossz vége lesz. Ezért mentünk föl. És amikor apám ezeket az általunk bűjtatott embereket széthordta, már az oroszok voltak a pesti oldalon, és édesapánk elment, hogy körüljárja őket. Miután az eredeti lakásunkról is elmenekültünk, egyszer csak nem jött vissza. Száztizenheten ültünk az óvóhelyen. Pár napon keresztül, egyetlen falat nélkül. Ott egyszerűen nem állt módunkban valamilyen élelmiszert szerezni. Anyám azt mondta, apám meghagyta, hogy mi, ha kell, gyalog menjünk le Újvidékre. Nincs más hátra. Nem akartunk, mert mi lesz, ha visszajön apu? Majd hagyunk üzenetet. Irénke nénin keresztül, akivel egy folyosón laktunk, írt a mamám levelet, és mi elindultunk. Gyalog Újvidékre. Édesanyánk és négyen testvérek. Én még nem voltam tizenöt, a bátyám tizenhét, az egyik öcsém tizenkettő és a hatéves, Down-kóros öcsénk, akit úgy húztunk, hogy kivettük az egyik rekamié ágyneműtartóját, abból eszkábáltunk egy szánkófélét. Rápakoltunk, volt egy nagy ruháskosarunk, azt kibéleltük, és minden szükségesnek vélt holmival körülraktuk. És húztuk. Mert hideg volt, hó. Elérkeztünk a Kossuth térről a Kálvin térre. Ott három ágyú, mellettük katonanők. Ott lótték a németeket. És olyan kedélyesen csinálták, mintha vidámparkban lettek volna. Még szóltak is, mi mondtuk, hogy zdráasztvujtje! Egyszerre csak, alig értünk be az Üllői út legelejére, jöttek a német gépek, és olyan bombatámadást intéztek, hogy ezekből nem maradt sem ágyú, sem nő. Mindig, amikor jött ilyen bombatámadás, beugráltunk a kitört üvegű kirakatokba, az öcsémet meg kint felejtettük. Ő a mai napig él, hatvanhat éves, a többi testvérem meg anyám már meghaltak. Aztán nem bírtuk már húzni, meg hó sem volt. Mi reggeltől délutánig



mentünk a Kálvin térig. Hullák, lelőtt lovak, az emberek késsel nyiszálták le a húst. Erzsébetig értünk, majd Tökölig. Ott orosz katonavonatok voltak, engedték felszállni a civileket. Néhány napig utazva elérkeztünk Szabadkára. Ott minket mindjárt lecsuktak. Már ott voltak ismerőseink. Február tizenhetedikén indultunk, és február végén, március elején Szabadkán voltunk. Iszonyatosan hideg volt. Az volt a tragédiánk, hogy nem tudtunk idejében leszállni Szabadkán. Jó messzire eltolták a szerelvényt. Végre lekaszálódunk, már csak egy kis táskánk volt. Minket is és mindenkit, aki Pestről jött, az utolsó emberig egyből bevittek bennünket a rendőrségre. És mindenkinek átkutatták a csomagját. Kinyitatták velünk a táskát. Mi esik ki édesanyám retiküljéből? Édesapám detektívjelvénye. Még nem voltam tizenöt, de tudtam: végünk van. Anyu! Hát hogy lehetett ezt? Ő meg nem akarta hagyni, mert tőle emléék. Azt mondta, hogy apu biztosan nem létezik, mert apu hazajött volna, ha él. Olyan nincs, hogy ne jöjjön. Nahát, hogy aztán velünk mit műveltek! Anyámat külön rakták, a Down-kóros öcsémet külön rakták, meg engemet és a bátyámat. Háromfelé bennünket. Ez egy rendőrségi épület volt. Hogy eredetileg mi lehetett, nem tudom. De akkor rengeteg rendőr volt ott meg partizánok. Egy fadarabra ki volt írva, hogy policija.

*Vagy milicija?*

Lehet. De némelyek rendőregyenruhában voltak. Nem sokan. Partizánok karszalagokkal, géppisztolyokkal, meg mi. Még annyi évesnek sem néztünk ki, mint amennyi voltunk, mert nagyon le voltunk rongyolódva. Alig ettünk ott a pincében. Mondom a bátyámnak, hogy ide figyelj, Feri, hát mi gyerekek vagyunk, hát mi... Ide-oda mentünk a kapu előtt. Állt ott ő, de mi mindig közelebb mentünk a kijáráshoz, és a végén kimentünk, nem szóltak ránk. Mi életünkben nem voltunk Szabadkán, csak átutazóban. Nem tudtunk hova menni. Ő azt mondta, le kell menni Újvidékre. Én nem megyek, visszamegyek anyuhoz. Visszamentünk, de nem akartak engedni. Mondtuk, hogy mi innen mentünk ki. Bátyámat, szegényt jól fenékbe rúgták. Ott is zargattak. Megerőszakoltak nőket. Voltak ott huszoneves nők, csinosak. Barátságosak voltak velük a partizánok, adtak nekik cigarettát, a következő pillanatban ott előttünk, mindenki előtt... Nagyon gyalázatos dolgokat műveltek. Egyszer csak kinyílik egy ajtó, s ott van anyám. Ott volt már Jóska öcsém is vele. Elkezdünk ordítani: Anyu, anyu! És ő meg: Jaj, gyerekek! Kijött egy partizán, és behúzott minket. Kiderült, hogy ez is ismert minket, ez is megtudta, hogy kik vagyunk, és így együtt voltunk. Nem voltunk mi ott többet két, maximum három napnál, és akkor elengedtek bennünket. Mondták, hogy menjünk nyugodtan. Jött személyvonat, és eljöttünk Újvidékre. Csakhogy itt már a régi vasútállomáson... Soha többet nem engedtek ki a pályaudvarról. Napokig hevertünk a kövön. Sok ember gyűlt ott össze, ez mind negyvenöt március eleje...

*Amikor befutott a vonat, akkor mindjárt lekapcsolták magukat?*

Minden vagonnál ott álltak a gépfegyveresek, és tereltek be bennünket a nagy váróterembe.

*Kihallgatták az édesanyjukat?*

Ott semmit. De Szabadkán sem, mert utána a mamám elmondta, hogy ez az ismerős hamar előkerült, és az intézte, hogy bennünket ott elengedtek. Mondta a mamám, hogy apánk Pesten eltűnt, nem tudja, mi van vele, azért jöttünk, mert nem volt maradásunk, nem volt mit enni. Itt sem hallgatott ki bennünket senki, hanem automatikusan aki Pestről jött, azt mind beterelték, és ott heverésztünk két vagy három napig. Fáztunk. Enni nem adtak, inni adtak. Akkor gyalog eltereltek bennünket a báni palotáig. Apámnak is eleinte ott volt az

irodája. Nem egyszerre tereltek oda mindnyájunkat, hanem lehettünk tizenöt-húszan. Már előttünk is annyit naponta, kisebb csoportokban. Tölünk nem kérdeztek semmit, gyerekektől, anyámat igen. De azt nem tudom megmondani. Mert mi nem is voltunk a közelében. Vele külön foglalkoztak. Mindenki sorra került, s minket elengedtek. Mondták, hogy menjünk haza. S másnap menjünk be, majd kapunk iratokat, de akkor már sötét volt, s mintha kijárási tilalom lett volna, a nagypapához vettük az irányt. Édesapám szüleihez. Elmentünk a nagypapához. Ez a Temerini úton kifelé, az Almási utcán túl, egy félkanyarban volt. Ez nem a háza, hanem a lakása volt, akkor már oda költözött. És mi oda meg is érkeztünk. A kutya sem bántott bennünket. A nagypapa még akkor éjjel elment a Schvab Ignác nevű nagybátyámhoz, és az még éjjel eljött a feleségével együtt, a Liszi nénivel. Azok zokogtak, Juliska, hát hogy tehetsz te ilyet? Hallottunk olyasmit – de akkor még nem tudtunk biztosat, hogy a Jóska itt van, vagy lehozzák, de akkor még nem lehetett itt. Mondták, hogy örültséget követtünk el. „Titeket itt kiirtanak, lelőnek, nem léteznek, hogy megmaradtok. Mondtuk, hogy nem, hát holnap megyünk és kapunk igazolványokat. Olyannyira, hogy édesanyám nem látta a mamáját, nem is látta már soha többet, mert ő nagyon öreg volt már, nem tudott akkor átjönni. Mi meg nem mertünk menni. A nagybátyám mondta, hogy kijárási tilalom van. Ők is félve jöttek. Körbesírtak bennünket, hogy ez volt a legnagyobb örültség, hogy mi ide jöttünk. Mert mehettünk volna Bajára a rokonokhoz. Másnap visszamentünk ugyanoda az igazolványokért, és egyből átvittek bennünket a Halpiacnál a börtönbe. Ott nem volt ágy meg ilyesmi, csak szalma, de azon is már hetvenheten alhattak, úgy össze volt törve. Enni adtak, marmaládét, meg vizet inni. Nem tudom, hány hónap után... De nekünk itt kellett lenni, amikor apámat kivégezték, de mi nem tudtunk róla. Belökték a nagyszüleimet is. Ordítottak, nevetve mondta a partizán: „E, doneli smo goste.” (Vendégeket hoztunk.) És belökték a nagyszüleimet. Édesapám szüleit. Méghozzá úgy, hogy egy gyufát nem hozhattak el a lakásból. Nagymamám mondta, hogy fölvette a télikabátját, meg a nagypapa is, neki szép nyugdíja volt, ezt is levették róluk. Mi ott már, mi gyerekek is, olyan apátiába sülyedtünk, ha gyerek ilyesmire egyáltalán képes, hogy mi már – nem most, hanem negyven évvel ezelőtt sem emlékeztem – hogy én éhes voltam. Ott már olyan borzalmas lelkiállapotban voltunk. Nem érdekelt bennünket. Múltak a napok, nem is beszélgettünk egymással. Ott olyan ordítózasok voltak, ott verték az embereket... Minket egyetlenegyszer sem vertek meg ott a börtönben. De ott hogy mi ment! Mert hallatszott. És aztán a mi zárkánkba löktek be egy rettentően összevert embert. Szerintem az pap, lelkész lehetett. Szegénykém összeszedte magát, és elkezdett bennünket kérdezgetni, hogy hogy hívnak minket, miért vagyunk itt, honnan kerültünk ide. És elkezdett nekünk beszélni. És mi akkor ott szabadok lettünk! Én ezért lettem börtönmissziós. Mi addig is nagyon-nagyon vallásosak voltunk. És ő – ez csakis egy pap lehetett – aztán kirántották onnan és elvitték, mert nem oda tartozott. Soha többé nem láttuk. Nem is mondta a nevét. Hiszi, nem hiszi: mi elkezdtünk utána beszélgetni, s azt mondta édesanyám: Gyerekek, nem kell félni. Hát meddig tart, amíg lelőnek bennünket? És utána mindannyian együtt leszünk. Hát hisztek az örök életben, mert az van. Mind megszűnik ez a szörnyűség. Kérjük a Jóistent, hogy minél előbb végezzenek ki bennünket. És mi többé nem féltünk. Két-három ilyen eset volt az életemben, ami megszabta a sorsomat. Akkor megint akadt egy [ismerős], anyánkat elvitték, de sosem verték meg. Nem tudom, kikkel beszélt, szerintem ... mert nem beszélhettek ott a közönséges örök

előtt. De egyszer jött a mamám, és mondta, el fogunk menni, jó lesz. És egyszer tényleg, de akkor már megint hideg volt, elmúlt a nyár közben, ezért gondolom, hogy jó időt eltöltöttünk ott a börtönben, megint libasorban, géppisztolyosok kísérték, de akkor csak minket, kikísérték a pályaudvarra, egy egész vagon kiürítettek. Legalább hat gépfegyveres odaült mellénk, de nem szóltak, csak elvittek bennünket Szabadkára. Ott megint betereltek bennünket, valahogy az az érzésem, hogy – mert ennyire nincsen véletlen, én vallásos vagyok, nem hiszek a véletlenben – akkor ott kikötöttünk egy nagy, de szépen berendezett irodában. De ott is volt egy, azt hiszem, partizántiszt volt, rendjele, jól nézett ki, de nem egymáshoz illő holmiban volt. A többieknek mondta, hogy kimehetnek. Aki odahozott bennünket, az bent maradt, de azt is kiküldte. És akkor mondta, hogy: Tetka Juliska, a keresztnévét tudta anyámnak. És akkor annyi élelmet hozatott valamilyen rendes kosárban, és mondta, hogy egyenek, de ő nem tud mást tenni, de szerinte mi nem maradhatunk életben, ha itt maradunk.

*Amíg Újvidéken voltak, sejtettek valamit, hogy itt van az édesapjuk?*

Nem. Semmit. Mi azt hittük, hogy Pesten lebombázták.

*Ez föltehetőleg szintén olyan ember lehetett, akit...*

Akit édesapám megmentett. Csakis olyan lehetett.

*Ez sem mondott semmit róla?*

Nem. Mert anyám nem tudta, mert amikor megtudta [hogy apánkat kivégezték], akkor elájult. De az már fönt volt Pesten. Dózsai néni följött Pestre, és tőle tudtuk meg. Azt mondta [ez a tiszt], fölrakat ott minket egy szekérre, ott nem voltunk sokat, talán egyszer aludtunk ott. Még szalma is volt rajta, és mindannyiunkat, a nagyszülőkkal együtt, Tompánál áttettek a határon. Nem bántottak bennünket, de lődöztek a levegőbe, tetszett nekik, hogy félünk. Áttettek, és azt mondták, soha többet vissza ne térjünk. Bekéredzkedtünk valami istállófélébe, mert a lakásba nem engedtek be bennünket, hát úgy néztünk ki, hogy... Az istállóban voltak valami jószágok, azok melegítettek, meg adtak ott nekünk valamit enni is. Nem emlékszem, hogyan, de onnan elkeveredtünk Bajára. De mind Bergerek voltak még. Ahányan voltunk, annyi felé, mert senki sem vállalt ennyiünket együtt. Anyám elment Pestre, és megtalálta apámnak... Mert mikor vitték a zsidókat a Dunára, apám és a társai még onnan is hordták vissza az embereket. Annak idején, még Pesten, mikor a nyilasok voltak hatalmon. Édesapám meg a társai kiállították a parancsokat, hogy akikről csak tudták, hogy ott vannak, hogy nem tudom én hova szállítják őket, kihozták és elengedték őket az utcán. Van egy ilyen papírom egy Dorn Páltól, hogy apámnak köszönheti a megmenekülését, mert a Duna-parton kísérés közben elengedte.

*Tudna nekem küldeni erről egy másolatot?*

Igen, fénymásolatom.<sup>4</sup> Anyám többször kereste apámat, mert majdnem mindannyiukat letartóztatták, akik detektívek voltak Pesten, de feleségeket talált. Mentek ők börtönbe, internálótáborba, sehol nem álltak velük szóba, hogy nincsenek. Ezek az Irénkéék, pont akkor, amikor először fölment Pestre anyám, nem voltak otthon. És úgy kicserélődött mindenki. Egész más ismerősnél aludt meg. Ha oda ment volna, egyből megtudta volna, hogy mi történt. És amikor második alkalommal fölment Pestre, megkereste itt a Kossuth Lajos tér 16-17-ben ezt az Irénkét, a szomszédnőnket. No és akkor bement a lakásunkba is. Az ajtó nem volt bezárva. Az ment be, aki akart, azt vitt el, amit akart. És ott találta apánknak a tiszta vér

ingét. Tehát őt az oroszok is alaposan megverhették. Akkor ez a bizonyos Irénke mesélte el anyámnak, hogy apám egyszer csak megjelent, és föl volt neki írva, hogy a Milan Medina, Olga Kozja, Dajcs Sándor. Hogy ezek, amikor a Zoltán utcán, a Zoltán panzióban, ezeket ott helyezte el, örömmel fogadták: Igen, megvannak, kibírják, most már itt vannak az oroszok. És még akkor nem viselkedtek ellenségesen. De utána jött néhány orosz katona, és akkor azt mondta Milan Medina, hogy ez egy fasiszta, ezt fogják el. Fasiszta, ez magyar rendőr. S így vitték el az oroszok apámat. De utána apám millió nevet tudott felsorolni Pesten, akiket megmentett. Főleg zsidókat. Akkor apámat fölvette a magyar Demokratikus Népi nem tudom, mi a fene szolgálatba állt. Később édesanyám két hónapig még nyugdíjat is kapott utána. De aztán kizavarták anyámat a rendőrségről. Ez az Irénke mondta, hogy édesapám kérte, adjanak neki két hónap szabadságot, megpróbál bennünket megkeresni. Készülődött. Irénke valami kukoricalisztból valamit még sütött neki, meg Irénke mosott is rá. De azt a véres inget ott megtaláltuk. Készült Bajára vagy Újvidékre, hogy hátha megtalál. Szerencsétlen! Újvidékre, megkeres bennünket! Irénke ott volt nálunk, és akkor följött két ember. Mondták, hogy szerbusz Jóska, tegeződtek, így köszöntek. Barátságosan elbeszélgettek vele. Ablaküveg nem volt ott, ami volt, az mind kiment. Édesapám visszaszólt, hogy Irénke, mindjárt jövök vissza, és lement. A harmadik emeleten laktunk, de a lift mindvégig jó volt. Áramunk is volt. Végig volt telefonunk! Sam ablak, sem ajtó, meg egy falunk is leomlott, de a telefonunk meg a lift végig működött. S mondja Irénke, hogy ott állt az ablaknál, kinézett, ott állt egy autó. Állt mellette egy ember. S akkor már szabályosan berugdosták apámat abba a kocsiba. Azok hozhatták Újvidékre. Később ezt a cikket, a fénykép megvan, arról is csináltak másolatot. Amikor a Dózsai néni, az nagyon jó barátja volt a családnak, egyszer, valamikor régen, még egy házban is laktunk, amikor még csak ketten voltunk gyerekek. Amikor Dózsai néni hozta ezt a cikket – apám nagyon vallásos volt, és többször elvégezte a nagykilencedet. Minden első pénteken ment gyónni-áldozni kilenc hónapon keresztül. Képzelve el, amikor már őt halálra ítélték, ezt a Dózsainétól tudjuk, megkérdezték, hogy no, mit akar. Egyet kérhet. Ehet valamit, írhat egy levelet és kérhet papot. Így felsorolták neki. Imádott bennünket! Apám azt mondta, hogy ő papot szeretne. Akart gyónni-áldozni. Meg az utolsó kenetet fölvenni. Azt mondták, hogy ők pappal nem tárgyalnak, de ha akar, mondhat egy civilt, azt ők behozzák, és azzal hozathat papot. Apám a Dózsai nénit mondta. És a Dózsai néni vitt oda papot. Tényleg magkapta az utolsó kenetet. Majd a Dózsainé pár év múlva jött, ezt a cikket is hozta, és ezt elmesélte. Mert a Dózsai néni ezzel a pappal később beszélt. Apánk végső soron... Ezt anyánk sosem tudta elmondani, hogy mit üzent. Mindig elsírta magát.

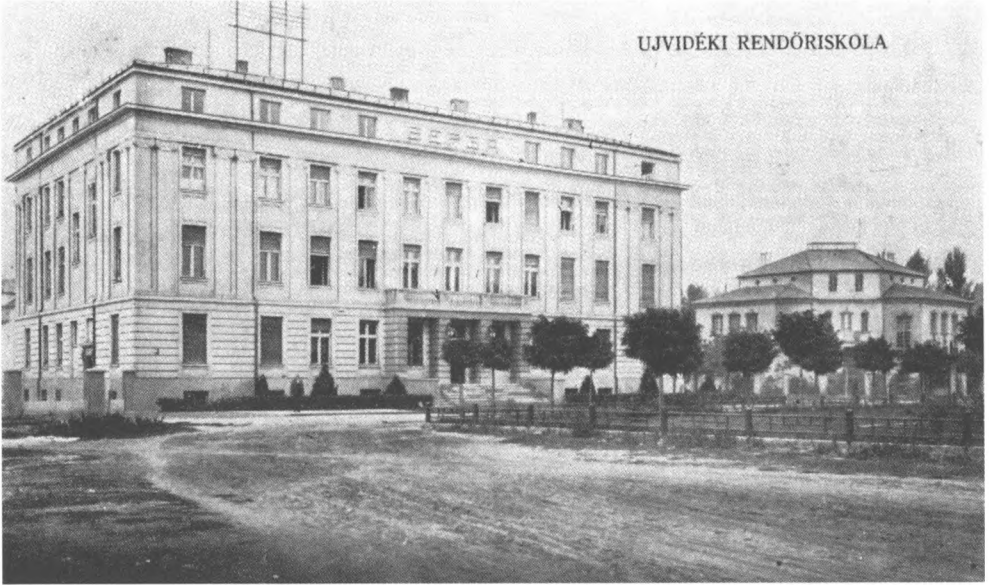
*Nem mondta meg, hogy ki volt az a pap?*

Nem. Nem is írhatta fel.

---

<sup>4</sup> A nyilatkozó, sajnos, nem küldte el, jómagam pedig megfeledeztem róla.

UJVIDÉKI RENDŐRISKOLA



## Parancsnokság elfországi főhatalom léről

### Németországnak teljes- háború nyomán

segések képviselői, etrendelik polgári rendőrség fenntartását, könnyű fegyverekkel, rendfenntartásra és őrszolgálatra. Az összes repülőgépek a repülőtereken maradnak.

A negyedik szakasz arról intézkedik, hogy a német és német ellenőrzés alatt álló hajók saját kikötőikben maradnak illetve abba a kikötőbe hajóznak be, amelyet a szövetségesek képviselői kijelölnek számukra.

Az ötödik szakasz szerint a szövetségesek képviselői megkapják a német termelés egész listáját. Ebben a listában bennefoglaltak az összes fegyverek, munició, szállítási eszközök, katonai berendezések, gyárak találmányok vizsgálata, tervek és találmányok, amelyekkel háború vezetése lehetségesé válik, a németek kötelesek az összes felvilágosításokat megadni.

A hatodik szakasz szerint a német fogságba került szövetséges katonákat szabadonbocsátják, élelmezésükről a németek tartoznak gondoskodni, ugyanígy ruházatkódásukról is, pénzt is a németektől kapnak. Ugyanígy az összes szövetséges polgárok is szabaddá várnak, a koncentrációs táborokat a szövetségesek veszik át.

A hetedik szakasz szerint Németországnak információval kell szolgálnia a német fegyveres erőiről, az aknamezőkről; az aknamezők megisztására személyzetet kell adni a németeknek.

A nyolcadik szakasz megiltja bármilyen levélről megsemmisítését.

A kilencedik szakasz előírja, hogy az összes rádióösszeköttetéseket meg kell szakítani, kivéve a szövetséges ellenőrzés alatt álló állomásokat.

A tizedik szakasz szerint ennek a deklarációnak feltételei vonatkoznak az összes hajókra, közlekedési eszközökre, repülőgépekre és anyagokra, valamint csapatokra amelyeket Németország területén találtak.

A tizenegyedik szakasz szerint az összes náci vezetőket át kell adni a szövetséges hatóságoknak azokkal a szövetséges állampolgárokkal együtt, akiket valamilyen bűncselekménnyel vádolnak, amennyiben ez a bűncselekmény saját országaik törvényei szerint büntetendő. A német nép és a német hatóságok kötelesek ebben a tekintetben támogatást nyújtani a szövetségeseknek.

A tizenkettedik szakasz szerint a szövetségesek Németország bármely részében elhelyezhetik erőiket.

A tizenharmadik szakasz szerint a szövetségesek mindent megtesznek Németország teljes lefegyverzésére, olyan mértékig, amíg azt szükségesnek látják a béke és a biztonság szempontjából.

A tizennegyedik szakasz szerint Németország köteles lesz minden reáért kötelezettséget teljesíteni és ha ez nem történik meg, a szövetségesek fenntartanak maguknak minden jogot olyan akciók végrehajtására, amelyeket szükségesnek találnak.

A tizenötödik szakasz szerint ezt a

## Kötéláltali halálra ítélték Hegyi Józsefet, az „Armija” hóhéját

A noviszádi „Népothon” nagyteremben mintegy kétezer érdeklődő előtt folyt le a Hegyi József elleni nyilvános tárgyalás első napja. Amikor a vádlottat bevezették a terembe, kibombáltak az elfojtott indulatok és elkecseregett kiáltások özönében sápadozott az egykori „Armija” lekegyetlenebb rendőrszpicijje. Az államügyész vádirata szerint, Hegyi József, mint a magyar megszállók rendőrségének tagja, cselekvő részt vett a haladó erők üldözésében és kiirtásában. A kezére került politikai logyokat súlyosan bántalmazta és megkínozta, tekintet nélkül nemükre és korukra. Hegyi résztvett a hírhedt noviszádi „razidban” is. Áldozatai hozzájárítottak meg is zsarolta. Mindezekért a bűnökért az ügyész halált kér a vádlottra, azzal, hogy a haladás lételet a nyilvánosság előtt haltsak végre.

Az ügyész vádbeszédét hatalmas tapsal fogadta a tömeg, amely követelte, hogy a halalos lételet ne golyóval haltsak végre, hanem akasszák fel a vádlótait.

Hegyi József, aki soha senkim sem könyörgött meg, sirva könyörgött a kegyelemért. A gyermekeire hivatkozott az a Hegyi, aki mások gyermekeit általi módon megkínozta és haldába küldte. „Kérem a jelenlevőket — mondta —, hallgassanak meg... Elismérem, hogy hibáztam, de tekintsek enyhítő körülményekre, hogy senkít sem vertem agyon.” Vallomása további részében elmondta, hogy azért ment a rendőrséghez, mert másoktól katonának vettek volna és gyermekeiket kenyer nélkül maradtak volna.

Hegyi után a tanúk vallomásai következtek. A tárgyalást folytatják.

A tárgyalás második napja a tanúk kihallgatásával kezdődött. Sorba jöttek az asszonyok, fiányok, férfiak, akiket egy a szadista vadállat megkínzott. Hegyi semmire sem akart emlékezni, ő a „baloldali barátja”, aki csak azért ment Budapestre, hogy megvárja a Vörös Hadsereget és felajánlja szolgálatait. Csak akkor tört meg egy pillanatra, amikor Rajics Gyorgye a szembé mondta, hogy két órahosszat tartó embertelen kínzások után, arra akarta kényszeríteni, hogy élénelkje az Internacionálét és térdén állva könyörögiön Sztalinhoz, hogy segítsen rajta.

Az ügyész, mivel úgy látta, hogy az eddigi tanúvallomások is világossá tették a bírák és a közönség előtt Hegyi bűnösségét, javasolta, hogy hagyják abba a további tanúk kihallgatását. Az ügyész javaslatát a védő sem ellenezte és a bíróság rövid tanácskozás után kimondta, hogy a további terhelőtanukat nem hallgatják ki.

Az ügyész kérésére még egy tanút hallgdták ki, Crnojacksi Dragicát, aki minősége tizenhárom évet volt, amikor Hegyi kezei közé került. A kislány vallomásaiból kiderült, hogy a vádlott — aki saját szavai szerint „tekintettel volt az idősebb nőkre és gyermekekre”, — kegyetlenül öszszeyerte és kényszerítte akarta, hogy árulja el nővérét. Hegyi bevallotta, hogy a kislányt megverte, „de olyan óvatosan, hogy az ütéseket nem tájhattak peki”.

Hegyi „mentőtanúnak” kihallgatásakor kiderült, hogy ez az „emberbarát” rendőrfügnyök az anyagokat sem vette meg.

A bíróság fejszólítására az ügyész elmondta vádbeszédét. A tanúk vallomásából kiderült, hogy Hegyi szadistamódon súlyosan bántalmazta az eléjékerülőket, hogy vallomást csikarjon ki tőlük. Megállítást nyert, hogy ez a „jóakaratu” és „jóléltű” hóhéregény, aki kegyelmet kér a bírától mert negy gyermek atyja, milyen kegyetlen volt más apák és anyák gyermekeihez. A fasizta bérencék — mondta az ügyész, — akiknek egész valójuk meg van fertőzve a fasizmus bacillusával, most álcázzák magukat, mint a vádlott is, akinek bűnei olyan világosak, mint a nap és aki most úgy akar bemutatkozni, mint „jósándéku és jóakaratu” ember; aki bár rossz után haladt, de megbánta bűneit és kegyelmet kér. Ha megbocsátanánk az ilyen teremtményeknek, husz év múlva ugyanazt éphetjük meg mi is népünk, amit 1941-ben éltünk át.

Nagy beszéde után az ügyész kötéi általi halált kért Hegyi ellen. Szavait nagy tapsal és lelkes helyesléssel fogadták a jelenlevők. A vádbeszéd után az ügyvéd emelkedett szólásra, aki nyomorúságos anyagi helyzetével igyekezett menteni védenét.

A vádlott utolsó szavai után a népbíróság kötéláltali halálra ítélte Hegyi Józsefet.

## Franciaország őihatalmi értekezlet elé viszi az összes közelkeleti kérdéseket

Londonból jelentik: A francia kormány a tegnapi minisztertanács után a következő döntést hozta nyilvánosságára:

A kormány úgy döntött, hogy ajánlatot tesz az összes közelkeleti problémákat közös értekezlet elé való terjesztéséért. Ezt az értekezletet az öt nagyhatalom rendezné.

A francia saját örömmel üdvözli ezt a döntést, amelyből az derül ki, hogy az érdekeltek az arab kérdést mint egységes egészet kívánják megoldani. Sok

lap kiemeli, hogy Angliának és Franciaországnak feltétlenül meg kell egyezni a közelkeleti kérdésben, mert itt kázások az érdekek.

A kommunista L'Humanité azt írja, hogy a közelkeleti események békés és haladózellelmei politika érvényesítését követelték.

A radikális-szocialista Depuche de Toulouse csak annyit fűz hozzá ehhez a tervhez, hogy sok idő kell öt hatalom előkészítéséhez egy ilyen értekezletre.

## A PER ÉS AZ ÍTÉLET

*Az Újvidéken kiadott Magyar Szó napilap 1945-ben még jórészt szerb nyelvű párjának, a Slobodna Vojvodinának a magyar fordításaként jelent meg. Magyar címe is a szerbet tükrözte akkor még: Szabad Vajdaság. Kezdetben még az elvértve közölt önálló cikkeit is egyeztettek a szerb lappal. A két lap tartalma tehát lényegében nem különbözhetett. Mindkét szerkesztőséget a Jugoszláv Kommunista Párt Agitrop nevű szerve irányította, szinte kézi vezérléssel. Az itt közölt szöveg stilisztikai elemzéséből arra lehet következtetni, hogy ez a cikk eredetileg szerbül íródott, a Szabad Vajdaság számára csak lefordították. A lap 1945. június 8-i számában Kötél általi halálra ítélték Hegyi Józsefet, az 'Armija' hőhérát' címmel az alábbi cikk jelent meg:*

„A noviszádi<sup>2</sup> 'Népotthon' nagytermében mintegy kétezer érdeklődő előtt folyt le a Hegyi József elleni nyilvános tárgyalás első napja. Amikor a vádlottat bevezették a terembe, kirobantak az elfojtott indulatok, és elkeseredett kiáltások özönében sápadozott az egykori 'Armija' legkegyetlenebb rendőrspiclijje.

Az államügyész vádirata szerint Hegyi József mint a magyar megszállók rendőrségének tagja cselekvő részt vállalt a haladó erők üldözésében és kiirtásában. *A kezére került politikai foglyokat súlyosan bántalmazta és megkínozta, tekintet nélkül nemükre és korukra. Hegyi részt vett a hírhedt noviszádi 'razziában' is. Aldozatai hozzátartozóit meg is zsarolta.*<sup>3</sup> Mindezekért a bűnökért az ügyész halált kér a vádlottra, azzal, hogy a halálos ítéletet a nyilvánosság előtt hajtsák végre.

Az ügyész vádbeszédét<sup>4</sup> hatalmas tapssal fogadta a tömeg, amely követelte, hogy a halálos ítéletet ne golyóval hajtsák végre, hanem akasszák fel a vádlottat.<sup>5</sup>

Hegyi József, aki soha senkin sem könyörült meg, sírva könyörgött kegyelemért. A gyermekeire hivatkozott az a Hegyi, aki mások gyermekeit állati módon megkínozta és halálba küldte. 'Kérem a jelenlevőket – mondta –, hallgassanak meg. Elismerem, hogy hibáztam, de tekintsek enyhítő körülménynek, hogy senkit sem vertem agyon.' Vallomása további

<sup>1</sup> Armijának nevezték Újvidéken azt az épületet, amely a Halpiac és a Duna utca között fekszik a volt börtönépülettel, illetve a volt bírósági épületnek a Halpiac felőli szárnyával szemben. A háború alatt ide idézték, itt vallatták a magyar kémelhárító által befogott személyeket.

<sup>2</sup> A vehemens hirdetés 1944 végi felszabadulás olyan szabadságot hozott a délvidéki magyaroknak, hogy egyetlen helység nevét sem volt szabad magyar nevén említeni. Az is jellemző, hogy a két háború közötti Jugoszláviában létrehozott szerb nacionalizmust megjelenítő Sokol mozgalom újvidéki otthonát Titóék hirtelenében átkeresztelték Népotthonná.

<sup>3</sup> A dőlt betűs kiemelések az eredetiben.

<sup>4</sup> Nyilvánvaló fordítási hiba. Nem vádbeszéd lehetett még, hanem csupán a vád ismertetése.

<sup>5</sup> Egyértelmű a lincshangulat. Az ügyész a vádiratot olvasta még csupán, és annak végén említette a kötél általi halált, s a sajtótudósító ezt lovagolja meg, a bíróságot a tömeg alá rendelve követeli az akasztást.

részében elmondta, hogy azért ment a rendőrséghez, mert másként katonának vitték volna, és a gyermekei kenyér nélkül maradtak volna.

Hegyi után a tanúk vallomásai következtek. A tárgyalást folytatják.

A tárgyalás második napja a tanúk kihallgatásával kezdődött. Sorba jöttek az asszonyok, lányok, férfiak, akiket ez a szadista vadállat megkínzott. Hegyi semmire sem akart emlékezni, ő a 'baloldaliak barátja', aki csak azért ment Budapestre, hogy megvárja a Vörös Hadsereget, és felajánlja szolgálatait. Csak akkor tört meg, amikor Rajics Gyorgye a szemébe mondta, hogy két óra hosszat tartó embertelen kínzások után arra akarta kényszeríteni, hogy elénekelje az Internacionálét, és térden állva könyörögjön Sztálinhoz, hogy segítsen rajta.

Az ügyész, mivel úgy látta, hogy az eddigi tanúvallomások is világossá tették a bírák és a közönség<sup>6</sup> előtt Hegyi bűnösségét, javasolta, hogy hagyják abba a további tanúk kihallgatását. Az ügyész javaslatát a védő sem ellenezte, és a bíróság rövid tanácskozás után ki mondta, hogy a további terhelő tanúkat nem hallgatják ki.<sup>7</sup>

Az ügyész kérésére még egy tanút hallgattak ki, Crnojacski Dragicát, aki mindössze tizenhárom éves volt, amikor Hegyi kezei közé került. A kislány vallomásaiból kiderült, hogy a vádlott – aki saját szavai szerint 'tekintettel volt az idősebb nőkre és gyermekekre' – kegyetlenül összeverte, és kényszeríteni akarta, hogy árulja el nővérét. Hegyi bevallotta, hogy a kislányt megverte, 'de olyan óvatosan, hogy az ütések nem fájhattak neki'.

Hegyi 'mentő tanúinak' kihallgatásakor kiderült, hogy ez az 'emberbarát' rendőrügynök az anyagiakat sem vetette meg.

A bíróság felszólítására az ügyész elmondta a vádbeszédet. A tanúk vallomásából kiderült, hogy Hegyi szadista módon bántalmazta az eléje kerülőket, hogy vallomást csikarjon ki tőlük. Megállapítást nyert, hogy az a 'jóakarató' és 'jólelkű' hóhérlégény, aki kegyelmet kér a bírától, mert négy gyermek atyja, milyen kegyetlen volt más apák és anyák gyermekeihez. A fasiszta bérencek – mondta az ügyész –, akiknek egész valójuk meg van fertőzve a faszizmus bacillusaival, most álcázzák magukat, mint a vádlott is, akinek bűnei olyan világosak, mint a nap, és aki most úgy akar bemutatkozni, mint 'jószándékú és jóakarató' ember, aki bár rossz úton haladt, de megbánta bűneit, és kegyelmet kér. Ha megbocsátanánk az ilyen teremtményeknek, húsz év múlva ugyanazt élhetjük meg mi és népünk<sup>8</sup>, amit 1941-ben éltünk át.

Nagy beszéde után az ügyész kötél általi halált kért Hegyi ellen. Szavait nagy tapssal és lelkes helyesléssel fogadták a jelenlevők. A vádbeszéd után az ügyvéd emelkedett szólásra, aki nyomorúságos anyagi helyzetével igyekezett menteni védencét.

A vádlott utolsó szavai után a népbíróság kötél általi halálra ítélte Hegyi Józsefet.<sup>9</sup>

<sup>6</sup> Az ügyész a közönségre hivatkozva indokolja javaslatát.

<sup>7</sup> Ismerve a vádlott korábbi életét, eléggé indokolt a gyanú, hogy a további terhelő tanúk kifejezés alatt a bíróság valószínűleg a vádlott mellett tanúskodni szándékozókat fosztotta meg a vallomástétel lehetőségétől. A cikkíró a védő egyetértését is említi, álnokul, hiszen a hasonló perekben akkoriban a védő szinte ugyanolyan veszélybe került, ha komolyan vette feladatát, mint az eleve bűnösnek tekintett védeence.

<sup>8</sup> Talányos kifejezés: kit kell érteni a „népünk” alatt? Nos, a hasonló dokumentumokban általában e mögé bújtatták a „szerbek”, illetve a „délslávok” fogalmat.



# AZ AKASZTÁS

## Végrehajtották a nép ítéletét Hegyi Józsefen\*

Tegnap délelőtt tíz órakor végezték ki Hegyi Józsefet, aki korbáccsal és gumibottal szolgálta azt a rendszert, melynek útját akasztófák, utcákon heverő lemeztelenített holttestek, razziák, börtönök, üszkös romok és Európa népeinek végtelen szenvedései jelezték. Hegyi József hős volt akkor, amikor szörnyű, új kínzásokra hurcolt a szobájába fiatal diáklányokat, öntudatos munkásifjakat, védtelen asszonyokat. Hegyi József nem félt mások véréből, nem törődött mások szenvedéseivel, nem hatotta meg az anyák könnye. Úgy járt ebben a városban, mint egy kiskirály, akinek jogara a gumibot és fegyvere a mások védtelensége és kiszolgáltatottsága. Vert és vert kegyetlenül, meztelen gyermektestekre csapott le korbácsa, és ha nyöszörögni hallotta áldozatát, röhögve kényszerített térdre: 'Imádkozz Sztalinhoz, ő majd megsegít...'

Ezt a szadistát, Hegyi Józsefet állította akasztófa alá a népbíróság. A hírhedt 'Armija' mögötti tér fekete volt az emberek tömegétől. Eljöttek azok, akik csak a napokban szabadultak meg a fasiszta börtönökből, ahová Hegyi József indította őket. Eljöttek az anyák, akik még ma is várják gyermekeiket, akik Hegyi József korbácsa által kikényszerített 'vallomásaik' miatt jutottak börtönbe. Eljött a szabad Noviszád szabad népe, mert igazságszolgáltatás történt és nem bosszú. Hegyi József már a tárgyalások alatt is megmutatta, hogy – korbács nélkül, gumibot nélkül – nem az a hős, akinek itt, Noviszádon pöffeszkedett éveken keresztül. Sírt, gyermekeire hivatkozott, elárulta 'barátait', és fogadkozott. Sohasem voltak hősök az ilyen Hegyi Józsefek, csak olcsó véredek, kéjencek, csak szadisták. Mi már láttunk meghalni olyanokat, akik tudták, miért harcoltak, tudták, kik ítélték el őket, és tudták, hogy nem hiába volt az áldozat. Ezek hősök voltak, és ezek bátran, emelt fővel, bizakodó kiáltásokkal az ajkukon haltak meg. Ezek Hegyi József korbácsa alatt sem vallottak bajtársaik ellen, ezek nem 'mószoroltak', mint Hegyi József. Hegyi József gyáván élt, így is halt meg. Kár volt, hogy néhányan a sok ezer közül sajnálkozni kezdtek felette.<sup>1</sup> Hegyi József nem érdemelte meg a sajnálkozást, mert nem a férjet és apát akasztották fel, hanem a gyilkost. Ami pedig a gyermekeit illeti, ebben az országban, az új Jugoszláviában nem fog gyermek szenvedni sohasem<sup>2</sup>. Életre és emberré nevelik őket, dolgozó, becsületes emberré – mindenesetre jobban, mindenesetre másképp, mint Hegyi József tette volna."

\* Mindössze néhány nappal az elsőfokú ítélet kimondása után, 1945. június 11-én a lap az alábbi cikket közli az ítélet végrehajtásáról:

<sup>1</sup> Áruklodó megjegyzés. Nem csekély bátorság kellett ahhoz, hogy a vérszomjas tömegben néhányan sajnálatuknak adjanak kifejezést. Ha ez mégis megtörtént, akkor bizony valakiknek súlyos okuk volt arra, hogy ellentmondjanak Hegyi József gyalázásának és kivégzésének.

<sup>2</sup> Erről az állításról a kivégzett gyermekei – az új Jugoszláviában szerzett keserű élettapasztalataik alapján – merőben ellentétesen vélekedtek.

